

Ett förödande paradigmskifte i skolan

Publicerad här den 24 februari 2016

TVÅ FRÅGOR HAR IDELIGEN ÅTERKOMMIT i den svenska samhällsdebatten. Vad beror det på att elevernas kunskapsnivå har blivit så mycket sämre? Vad ska vi göra åt det? Svaret på den första frågan borde vara vägledande för svaret på den andra frågan. Fram till mitten av 1980-talet sågs den svenska skolan som ett mönster för andra länders skolor. Frågan är vad som då hände.

Framgången för svensk skola grundade sig på insikten att all inläring äger rum inom eleven. Att det är hen som själv skapar sin kunskap genom att ta till sig information från läraren, från föräldrarna, från kamraterna, från läromedlen – och nu också från nätet. Att hen inte får någon kunskap om hen inte kan ta till sig den information som hen får. Att det viktigaste för all kunskapsstillväxt är att eleven får de förutsättningar hen behöver för att kunna ta emot information och göra den till sin kunskap.

Detta uttrycktes i Läroplanen för grundskolan 1980 genom mottot »Eleven i centrum«. Ett antal personer från kultureliten missuppfattade detta och trodde att man inte längre tyckte att det var så viktigt att eleverna fick kunskap. De ville i stället se mottot »Kunskapen i centrum«. Ett antal reaktionära lärare motarbetade också intentionerna i läroplanen och kallade den för poesi. De ville inte ändra på sitt sätt att undervisa och ville hellre se mottot »Läraren i centrum«. Tillsammans startade man Aktionsgruppen för kunskap i skolan, också benämnd Kunskapsrörelsen.

Kunskapsrörelsens högröstade argumentation bemöttes inte av forskare och lärare som visste bättre. Den bäddade för en rad förändringar av skolan som kom att allvarligt försämra elevernas förutsättningar att ta till sig kunskap. Det var politiska och ideologiska preferenser som förde fram till dessa förändringar. Inte pedagogiska överväganden.

Den moderatledda regeringen och sedermera alliansen lät OECD vara med och styra utvecklingen i skolan. Många av de förändringar i skolan som då gjordes bär spår av näringslivets marknadstänkande och strävan efter effektivitet. Dit hör till exempel det fria skolvalet, mål- och resultatstyrningen, de graderade betygen, ökade vikt, fokuseringen på mätbara kunskaper, de individuella lärarlönerna och så vidare.

Eleverna har genom dessa förändringar fått väsentligt sämre förutsättningar att lära sig bra och må bra i skolan. Detta gäller särskilt de skolsvaga eleverna.

En förutsättning för att dessa elever ska lyckas i skolan är att de tidigt får kompensation för att de inte har tillräcklig språkförståelse. Genom det fria skolvalet får skolor i utsatta områden mindre resurser för att stödja dessa elever. De förlorar också den draghjälp som de har fått av de mera framgångsrika elever och goda lärare som har lämnat skolan.

När det gäller mål- och resultatstyrningen har många lärare och elever funnit detsamma som General Teaching Council i England:

»Sådana detaljerade kursplaner kopplade till graderade betyg skapar stress och panik, sänker kvaliteten och bidrar till att uttråkade elever hoppar av skolan i förtid.«

Den viktigaste faktorn för att elever ska vilja och kunna tillägna sig information är framgången i studierna. De graderade betygen är förödande för de skolsvaga elevernas självförtroende och vilja att anstränga sig. Genom att de tvingas att jämföra sina resultat på betygsproven med de lyckligare lottade elevernas upplever de ideligen mer av misslyckande än av framgång. Betygen gör inte att några elever lär sig bättre. Deras enda funktion är att sortera eleverna inför det kommande arbetslivet.

Kunskaperna ska för betygens skull vara mätbara. Det medför att eleverna går miste om mycket av den handlingsberedskap och den förmåga till ett rikare liv som skolan skulle kunna ge dem. Detta drabbar träningen i kritiskt tänkande, kreativitet och samarbetsförmåga, men också förmågan att utöva eller njuta av musik, litteratur, konst, idrott och så vidare. Sådana inslag sätts på undantag i en skola där man fokuserar på de mätbara kunskaperna.

Genom den individuella lönesättningen får hälften av alla lärare en lön som ligger under medianlönen. Förstelärarreformen innebär dessutom att lärarkåren delas upp i särskilt duktiga lärare och inte särskilt duktiga lärare. Omkring en tiondel av lärarna blir förstelärare med 5 000 kronor mer i månadslön. Resten får nöja sig utan särskilt lönepåslag. Många av dessa lärare kan ha svårt att uppfatta löneskillnaderna som rättvisa. Deras engagemang och vilja att anstränga sig i jobbet kan bli lidande. Detta kan också ha bidragit till att öka lärarbristen. Många lärare har nu lämnat skolan.

Att paradigmskiftet drevs fram av politiska och ideologiska skäl har också färgat av sig på skoldebatten. Den handlar nu mindre om vad

och hur eleverna ska lära sig. Mera om vilka som var för och vilka som var emot paradigmskiftet.

Det var alliansens skolansvariga som drev igenom förändringarna. Flertalet massmedier är alliansen närstående, och de försvarade därför förändringarna. Detta har försvårat den återställning av reformerna som är nödvändig när vi nu ser hur eleverna lär sig mycket sämre och mår mycket sämre.